

Mänsklig värdighet och mänsklig sårbarhet – Etiska perspektiv på palliativ vård

Sofia Morberg Jämterud, teol.dr i etik, präst
Ersta diakoni

Mänsklig värdighet – ett etiskt ideal

- *UN Declaration on Human Rights, 1948*
- Hälsa- och sjukvårdslagar
- Sjuksköterskors och läkares etiska koder

International Council of Nurses

- *Inherent in nursing is a respect for human rights, including cultural rights, the right to life and choice, to dignity and to be treated with respect.*

(The ICN Code of Ethics for Nurses, 2012)

World Medical Association

- *A physician shall be dedicated to providing competent medical service in full professional and moral independence, with compassion and respect for human dignity*

(WMA International Code of medical Ethics, 2006)

Mänsklig värdighet innebär...

- Varje människa har en värdighet endast i det att hon är människa
- Varje människa ska bli respekterad oberoende av t.ex. kön, sexuell läggning, etnicitet.
- Denna värdighet tillkommer alla människor i lika hög grad – jämlikhetsideal
- Respekt för mänsklig värdighet tolkas ofta som respekt för mänskliga rättigheter
- Respekt för mänsklig värdighet inom vården tolkas ofta som respekt för personens autonomi.

Vad kan det innebära att respektera en patients värdighet i livets slut?

Organisationen "Dignitas"

- Respekt för patientens värdighet betyder att respektera patientens autonomi där autonomi är kopplat till patientens kontroll och val - patienten får möjlighet att avsluta sitt liv genom dödshjälp.
- Respekt för patientens värdighet är också kopplat till dygd - att kunna dö "värdigt"

Euthanasia act

- Sjukdom
- Alla över 12 år
- Läkare
- Barmhärtighet

Completed life bill

- Completed life
- Äldre
- ”Hjälpare”
- Autonomi

Completed life och värdighet

- Respekt för värdighet innebär respekt för varje människas autonomi
- Att få avsluta livet värdigt:

“...people who “have a well-considered opinion that their life is complete, must, under strict and careful criteria, be allowed to finish that life in a manner dignified for them””. (The Guardian 12 okt 2016)

‘Livet är komplett och inte längre värt att leva’

- Känsla av ensamhet
- Lidande i upplevelsen av att inte betyda något
- Oförmåga att uttrycka sig själv
- Trötthet
- Aversion mot att uppleva sig beroende

Wijngaarden, E.J. van, Leget, C.J.W., Goossensen, A. (2015). Ready to give up on life: the lived experience of elderly people who feel life is accomplished and no longer worth living, Social Science and Medicine.

Det mångtydiga värdighetsbegreppet

- Stoikerna – Att leva i enlighet med förnuftet
– dygd
- Imago Dei
- Immanuel Kant

So act that you use humanity, in your own person as well as in the person of any other, always at the same time as an end, never merely as a means.

(Kant, Immanuel: *Groundwork of the Metaphysics of Morals*. Translated and edited by Gregor, Mary and Timmermann, Jens. Revised edition. Cambridge Texts in the History of Philosophy. Cambridge University Press, Cambridge, 2012, p. 41 (Ak. 4:429).

Vad kan det innebära att respektera en patients värdighet i livets slut?

- Respekt för att patienten vill behålla sin värdighet i betydelsen dygd (karaktär) men även att inte ”förlora sig själv”
- Respekt för patientens rättigheter
- Respekt för patientens autonomi

Vad kan det innebära att respektera en patients värdighet i livets slut?

Att respektera någons värdighet kan
vara att vara närvarande med
patienten, att stanna och dela den
sårbara och till och med maktlösa
situationen.

Nils: [...] a fourteen-year-old girl with a brain tumour together with her parents, and gradually getting worse you know. And the parents were at home taking care of her ... there is of course pain in that whole situation and you see their frustration and their grief and their despair, and also the despair of this teenage girl too.

Nils: It might also be that you, quite literally, don't have the strength, this resistance one might have to go there [to the patient in end of life], to encounter the sorrow and the despair. It's both a feeling and we also face a choice, quite simply. The basic thought is that you can't let someone down just because you yourself think it's tough. You can't let someone else down because you can't do anything, I mean you can't, you just have to realise that I will remain here. We walk with the patient, the whole way. I normally use this type of terminology. (S: I see) We follow the patient all the way... Even if you just go to their home and sit there for a short while and look and confirm them, as those kinds of situations also occur. To be close, to not abandon, to confirm [...] In those situations I can think that: what I do or what we do (S: Yes), is that we maintain human dignity.

(Morberg Jämterud, 2016:118)

Sårbarhet

- **Ontologisk sårbarhet** (T.ex. Butler 2004, Kemp 2000)
- **Sårbarhet som är situationsberoende – beroendet av andra pga. sjukdom** (Dodds 2014, Chochinov et al 2012)

- *Ninna: To sit down and remain in this room of despair, that is dignity. In other words, to dare to remain in powerlessness. That is, to somehow recognize the limitation and powerlessness of us humans, and to dare to remain in that sometimes.*

(Morberg Jämterud, 2016:116)

- Patienten bär själv sin smärta men närvaro kan underlätta någons svåra situation (Ahmed, Sara: “The Contingency of Pain”, in *Parallax* Vol. 8, No.1, 2002)
- Att vara närvarande, att stanna kvar som en etisk handling

När patientens värdighet inte är respekterad

- Synlig avsmak för patienten
- Vänder bort ansiktet
- Kortare och kortare besök av vårdpersonal
- Man kämpar med att säga något meningsfullt
- Man undviker kroppslig kontakt
- Signal: Du är inte längre en person värd att respektera (Pellegrino, Edmund: “The Lived Experience of Human Dignity”, 2008, p. 527.)

God is weak and powerless in the world and in precisely this way, and only so, is at our side and helps us. Matt. 8:17 makes it quite clear that Christ helps us not by virtue of his omnipotence but rather by virtue of his weakness and suffering!

(Bonhoeffer, Dietrich: *Letters and Papers from Prison*. Translated by Best, Isabel et al. Dietrich Bonhoeffer Works: Reader's Edition. Fortress Press, Minneapolis, 2015, p. 465.)

En teologisk tolkning av en människovärdesprincip

From a Christian perspective one can underline the theological understanding that Christ suffers with the human being, Christ is the one present in the human being's suffering. The suffering and the vulnerability are not removed from the human being, but Christ endures the pain with the person...

(Morberg Jämterud 2016:126)

- *Ninna: To sit down and remain in this room of despair, that is dignity. In other words, to dare to remain in powerlessness. That is, to somehow recognize the limitation and powerlessness of us humans, and to dare to remain in that sometimes.*

(Morberg Jämterud, 2016:116)

